

Het effect van positieve en negatieve factoren op veiligheidsbeleving

Een kwantitatieve studie onder inwoners van Amsterdam

Josca Boers, Ronald van Steden & Hans Boutellier

Veiligheidsbeleving wordt doorgaans gemeten met behulp van factoren zoals criminaliteit, overlast, verloedering en eerdere slachtofferervaringen. Hierbij staat een negatieve invalshoek centraal, waarbij onveiligheid in feite verlaagd moet worden. De hoofdvraag in deze studie is of het toevoegen van verschillende positieve (c.q. veiligheidsverhogende) factoren de verklaring van veiligheidsbeleving verbetert. Hiertoe is een verklaringsmodel ontwikkeld dat positieve en negatieve factoren met elkaar combineert. Om dit model te toetsen is via internet een vragenlijst verspreid onder bewoners van Amsterdam. Onderzoeksuitkomsten laten zien dat veiligheidsbeleving inderdaad beter wordt verklaard door het opnemen van positieve factoren zoals het vertrouwen dat burgers in hun buurt hebben.

Inleiding

De afgelopen jaren is er veel aandacht voor het thema veiligheid. De media berichten er bijna dagelijks over en ook in de politiek staat het hoog op de agenda. Het gaat hierbij grotendeels om sociale veiligheid. Dit betekent dat de bedreiging van veiligheid niet 'van buiten' – bijvoorbeeld door toedoen van natuurrampen of technologisch falen – maar 'van binnen' komt. Het gaat om mensen die moedwillig handelen (Bruinsma & Bernasco 2004). Sociale veiligheid houdt derhalve de afwezigheid van bedreigingen van de ene burger(groep) jegens de andere burger(groep) in (Elffers & De Jong 2004). Hoewel de aandacht uitgaat naar veiligheidsgevoelens is de gebruikelijke benadering vaak het tegenovergestelde. Het gaat niet om hoe veilig, maar om hoe onveilig mensen zich voelen – een benadering die ook in wetenschappelijke studies gebruikelijk is.¹ Onderzoekers stellen doorgaans het verlagen van onveiligheidsgevoelens centraal in plaats van het verhogen van veiligheidsgevoelens.

Toch houdt veiligheid meer in dan risicobeheersing, voorzorg en daaruit voortvloeiende controlemaatregelen. Bij veiligheid gaat het evenzeer om de 'vertrouwenseconomie' van de samenleving (Boutellier 2007). Of mensen zich veilig voelen heeft voor een flink deel met maatschappelijke samenhang te maken. Onderzoek naar dergelijke mechanismen is duidelijk schaarser dan onderzoek naar factoren die betrekking hebben op criminaliteit, overlast en eerdere slachtofferervaringen. Wetenschappelijke studies leggen zich tot nu toe vooral toe op omstandigheden

1 Zie onder andere Garofalo (1981); Taylor & Hale (1986); Manunta (1999); Jackson (2004).

die inbreuk op veiligheidsbeleving maken. Onze hypothese is dat het niet volstaat om alleen deze factoren mee te nemen. We richten ons daarom op zowel *negatieve* (veiligheidsverlagende) als *positieve* (veiligheidsverhogende) factoren en hun onderlinge relaties (zie ook Zedner 2003).² Voor een belangrijk deel baseren we ons hierbij op een theoretische exercitie en een kwantitatieve analyse uitgevoerd op basis van onderzoek in de gemeente Amsterdam (Boers 2008).

De insteek van dit artikel gaat echter verder dan puur wetenschappelijke interesse. Theoretisch gezien is het operationaliseren van concepten in ‘positief’ en ‘negatief’ tot op zekere hoogte zelfs enigszins arbitrair: ‘vertrouwen in de buurt’ kan gemakkelijk worden omgebogen naar ‘wantrouwen in de buurt’. Niettemin blijft het onderscheid tussen ‘positief’ en ‘negatief’ van fundamenteel belang, omdat de gebruikelijke verklarende factoren zoals overlastervaring en criminaliteitsproblematiek verregaande consequenties hebben voor gevoerd beleid. Onze inhoudelijke motivatie is daarom dat veiligheidsbeleving veel meer omvat dan criminaliteit en slachtofferschap. Opbouwende elementen in de vorm van onderling vertrouwen, sociale cohesie en interindividueel contact moeten niet uit het oog worden verloren. Dit is een belangrijke les voor beleidsmakers die in de praktijk voornamelijk acteren op het onder controle krijgen van criminaliteit, overlast en verloedering.

Hiermee wordt zeker niet geïmpliceerd dat overheden nog meer veiligheidsbevorderende taken op zich zouden moeten nemen. De druk op het openbaar bestuur is al hoog genoeg. Integendeel, door een te eenzijdige nadruk op negatieve factoren maakt de overheid zich onnodig kwetsbaar, want het zijn tenslotte de politie, justitie en gemeenten die hier uiteindelijk verantwoordelijk voor worden gesteld. Zeker bij de bestrijding van criminaliteit en overlast kijken burgers als eerste naar het doen (en vooral laten) van de ‘sterke arm’. Zoals de politie stelt: het is ‘de laatste jaren niet eenvoudiger geworden om een heldere en eenduidige strategie te formuleren over haar functie’ (Projectgroep Visie op de politiefunctie 2005: 21). Door positieve invloeden op veiligheidsbeleving te benadrukken willen we burgers zelf eveneens scherp in beeld brengen. Het zijn tenslotte de buurtbewoners die – indien nodig met behulp van overheidssteun in de rug – tot onderling contact, vertrouwen en een leefbare woonomgeving moeten komen.

Deze zienswijze past in huidige beleidstendenzen gericht op het ‘responsibiliseren’ (het meer verantwoordelijk maken) van de samenleving (Garland 1996; RMO 2004; WRR 2005). Alhoewel de overheid nadrukkelijk aanwezig blijft, worden actief burgerschap en het versterken van sociale bindingen toegejuicht als mogelijkheden om de veiligheid en levensvatbaarheid van het publieke domein te vergroten. Daarom is de vraag in dit artikel of het toevoegen van positieve factoren aan negatieve factoren de verklaring van veiligheidsbeleving daadwerkelijk verbetert. Het artikel is als volgt opgebouwd. In de eerste paragraaf worden diverse onderzoeksbenaderingen van veiligheidsbeleving geschetst. Hierna

2 Wellicht kan er een analogie worden getrokken met het onderscheid dat Berlin ([1958] 1996) maakt tussen positieve en negatieve vrijheid. Bij positieve vrijheid gaat het om de mate waarin iemand zelfstandig, maar samen met degenen met wie hij een gemeenschap vormt, richting kan geven aan zijn leven. Negatieve vrijheid verwijst naar het domein waarbinnen iemand zijn leven kan leiden zonder door anderen gestoord te worden.

wordt een conceptueel model ontwikkeld dat is samengesteld uit factoren die in de criminologische literatuur invloed hebben op veiligheidsbeleving. Dit model wordt middels kwantitatieve bewerkingen – dat wil zeggen: schaal-, factor- en regressieanalyses – getoetst, waarna conclusies worden getrokken over de invloed van positieve en negatieve factoren op de beleving van veiligheid.

Positieve en negatieve factoren

Hoewel sinds het einde van de jaren zestig veel internationaal criminologisch onderzoek is gedaan naar veiligheidsbeleving ontbreekt een inhoudelijke en eenduidige definitie van dit begrip.³ Meest gebruikt wordt de negatieve benadering van *fear of crime* (letterlijk: ‘angst voor criminaliteit’), wat een beperkte operationalisatie van concepten met zich meebrengt. Zoals Jackson (2005, 298) opmerkt: ‘[l]ooking across the quantitative literature, limitations in theory and method have tended to coalesce to produce a series of rather crude representation of this conceptually rich phenomenon’. Zo spelen, behalve criminaliteit, ook ervaringen met overlast en hinder, alsmede veranderingen in de buurtcontext en vagere gevoelens van onbehagen een rol. Sterker nog, feitelijke bedreigingen door criminaliteit verklaren maar voor een gering deel de onveiligheidsgevoelens van mensen, terwijl ‘niet strafrechtelijk genormeerde gedragingen die wel als bedreigend worden ervaren, van belang [lijken] te zijn bij het ontstaan van gevoelens van angst en kwetsbaarheid’ (Vanderveen, 1999, 16).

Onveiligheidsbeleving kan zodoende worden opgevat als een ‘semantisch sleepnet’ voor problemen die variëren van hondenpoep tot terrorisme en van sociaal gedrag tot georganiseerde misdaad (Boutellier 2005). Jackson (2004) gebruikt bijgaand de term ‘geuite’ angst (*expressive fear*) naast ‘ervaren’ angst (*experienced fear*). Ervaren angst wordt bepaald door de directe omgeving, criminaliteit en persoonlijke kwetsbaarheid. Geuite angst staat daarentegen symbool voor alle mogelijke sociale problemen. Bij geuite angst gaat het dus niet zozeer om de angst zelf slachtoffer van criminaliteit te worden als wel om zorgen over onveiligheid in den brede. Deze benadering impliceert een minder gebruikelijke verklaringwijze voor veiligheidsbeleving die verwijst naar de mogelijkheid dat contextuele – fysieke en sociale – factoren van grote invloed kunnen zijn (zie bijvoorbeeld Perkins & Taylor 1996). Of in de woorden van Hale (1996, 131):

‘there is growing evidence to relate fear of crime to perceptions of the local and physical environment. Even if crime levels are low, neighborhoods with “broken windows” may have residents with high levels of fear as incivilities become potent visible symbols of the lack of social control and order. Similarly residents of neighborhoods where social networks are weak, who feel socially isolated may exhibit high levels of fear.’

3 Zie onder andere Hale (1996); Wilcox Rountree & Land (1996); Farrall et al. (2000); Gabriel & Greve (2003); Vanderveen (2006); Oppelaar & Wittebrood (2006).

De onderliggende gedachte is dat veiligheid – en met nadruk ook de beleving van veiligheid – meer behelst dan het ontbreken van gevaar of het met succes tegenhouden van criminelen alleen. Veiligheid kan, in deze redenering, worden begrepen als een potentieel positieve notie – een notie die bouwen aan het ‘sociaal kapitaal’ (Putnam 2000) van gemeenschappen impliceert en zodoende constructief bijdraagt aan de vormgeving van de samenleving. Het gaat hierbij niet zozeer over een overheid (met name politie en justitie) die ‘ons’ tegen duidelijk omliggende kwaadwillende ‘anderen’ beschermt, maar over een collectieve zoektocht naar samenbindende betekenissen van het veiligheidsbegrip. Veiligheid blijkt, kortom, een multidimensionaal en dynamisch vraagstuk (Oppelaar & Wittebrood 2006; Vanderveen 2006; Roels 2007).

Onderzoek naar positieve veiligheidsfactoren is echter schaars. Alleen naar de relatie tussen sociale cohesie in een buurt en veiligheidsbeleving zijn de nodige gedetailleerde onderzoeken verricht (Sampson & Groves 1989; Bellair 1997, 2000). In studies naar sociale cohesie wordt gewoonlijk uitgegaan van de veronderstelling dat hoe groter de sociale cohesie in een buurt is, hoe minder criminaliteit er plaatsvindt. Doordat mensen elkaar (oppervlakkig) kennen, groeten en elkaar aanspreken op zaken zoals ongewenst gedrag ontstaat er een zekere binding met de buurt. In sociologische terminologie uitgedrukt: de onderlinge sociale cohesie wordt bevorderd. Hierdoor krijgen problemen in de sfeer van verloedering, overlast en criminaliteit minder kans. Tevens wordt verondersteld dat sociale cohesie een duidelijke invloed heeft op veiligheidsgevoelens. Dit betekent niet per se dat buurtbewoners intensief samen optrekken. Het gaat er eerder om of burens verwachten dat ze, indien nodig, hulp van elkaar krijgen en niet zozeer om het daadwerkelijke contact tussen hen. De perceptie van sociale cohesie is genoeg voor een positief effect op veiligheidsbeleving (Lee 2003). Studies waarin meerdere positieve factoren optreden, komen beperkt voor (zie onder meer Riger et al. 1981). Daarnaast zijn er publicaties die individuele positieve invloeden zoals zelfredzaamheid en leefbaarheid in verband brengen met veiligheid (Bandura 1997; Brodsky et al. 1999). Met behulp van dergelijke positieve factoren zijn we, samen met negatieve factoren, tot een conceptueel model gekomen.

Een conceptueel model

De invloed van zowel positieve als negatieve factoren op veiligheidsbeleving wordt met behulp van een conceptueel model getoetst. In de literatuur wordt dan vaak onderscheid gemaakt tussen gedragscomponenten, alsook affectieve en cognitieve componenten (Hale 1996). Bij gedrag gaat het om handelingswijzen die voortvloeien uit veiligheidsbeleving. Iemand kan bijvoorbeeld bepaalde locaties mijden of een alarminstallatie installeren. Gedrag is dan echter geen verklaring voor *fear of crime*, maar eerder een gevolg. Deze component wordt derhalve niet meegenomen in onze studie. Daarentegen zijn affectieve gevoelens (de angst voor slachtofferschap) alsmede cognitieve gevoelens (de inschatting van de kans op slachtofferschap) wel degelijk van belang om gevoelens van onveiligheid te verklaren (Ferraro & LaGrange 1987; Wilcox Rountree & Land 1996).

Teneinde niet in een enorme berg van factoren te verzanden is het richtsnoer hierbij dat deze ook daadwerkelijk beïnvloedbaar moeten kunnen zijn. Dit criterium is pragmatisch van aard. Het meten van veiligheid is geen doel in zichzelf. Resultaten worden regelmatig gebruikt voor beleidsbepaling op landelijk en gemeentelijk niveau. De subjectieve beleving van onveiligheid (een negatieve interpretatie) is dan meestal het richtsnoer. Het is derhalve niet verwonderlijk dat het meest recente model in de Nederlandse literatuur – dat van Oppelaar en Wittebrood (2006) – zich grotendeels toelegt op factoren die veiligheidsgevoelens verlagen. Het gaat hier respectievelijk om criminaliteit, overlast, verloedering en slachtofferervaring. Hoe groter de impact van deze factoren, hoe angstiger mensen zullen zijn. Tegelijkertijd stoelt het onderzoek van Oppelaar en Wittebrood op een bredere schakering van wetenschappelijke verklaringen voor veiligheidsgevoelens, wat de reden is dat hun model het vertrekpunt van onze studie vormt.

In het model van Oppelaar en Wittebrood worden, naast de bovengenoemde factoren ‘criminaliteit, overlast, verloedering en slachtofferervaring’, de inrichting van de publieke ruimte en de (gepercipieerde) samenstelling van buurten meegenomen – twee verklaringen waarvan niet direct helder is of zij de veiligheidsbeleving verhogen of verlagen. Het gaat om situaties die beangstigend kunnen zijn (slecht verlichte straten, anonieme leefomgevingen), maar ook om omstandigheden die gevoelens van veiligheid kunnen vergroten (de aanwezigheid van buurtgebonden voorzieningen, wijken met een hoge sociaaleconomische status). Aansluitend wijzen Oppelaar en Wittebrood op één duidelijk positieve – veiligheidsverhogende – factor: sociale cohesie. Deze factor wordt gemeten aan de hand van stellingen over de sociale verhoudingen en sociale omgang tussen mensen binnen buurten. Er geldt dat hoe groter de (beleefde) samenhang tussen buurtbewoners is, des te veiliger mensen zich zullen voelen.

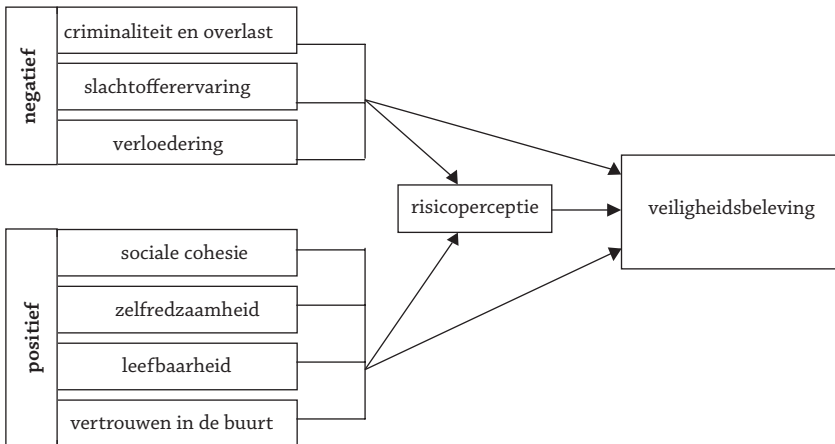
Ten slotte besteden Oppelaar en Wittebrood aandacht aan de persoonlijke en sociaal-culturele context van respondenten. Zijn mensen bang aangelegd, vertonen zij risicovol (uitgaans)gedrag, voelen zij zich kwetsbaar en in hoeverre wakkeren mediaberichtgeving alsook abstractere maatschappelijke trends zoals individualisering, secularisering en globalisering angst en onrust aan? Onder de gestelde conditie dat resultaten moeten kunnen leiden tot aanpassingen en implementaties in de (beleids)praktijk nemen wij dergelijke verklaringen niet mee. We richten ons alleen op beïnvloedbare factoren. Dit neemt niet weg dat andere factoren een potentieel grote verklaringskracht hebben. Persoonlijkheid verklaart misschien wel voor het grootste deel of iemand zich wel of niet onveilig voelt (Oppelaar & Wittebrood 2006). Ook blijkt uit studies dat vrouwen zich doorgaans onveilig voelen dan mannen en ouderen zich meestal minder veilig wanen dan jongeren.⁴ Tevens krijgen de media een cruciale rol toegewezen. Een veel gehoorde veronderstelling is dat hoe meer en sensationeler journalisten over overlast en andere vormen van onveiligheid berichten, hoe angstiger mensen zullen zijn.⁵ Beeldvorming wordt van grote betekenis geacht.

4 Zie onder andere Hindelang, Gottfredson & Garofalo (1978); Hartnagel (1979); Golant (1984); Taylor & Hale (1986); LaGrange & Ferraro (1987); Kennedy & Silvermann (1995); Will & McGrath (1995); Fetchenhauer & Buunk (2005).

5 Zie onder andere Baumer (1978); Gomme (1986); Hale (1996).

Gegeven dat individuele factoren waarschijnlijk van betekenis zijn voor (on)-veiligheidsbeleving nemen wij deze mee als zogenaamde controlevariabelen. Op deze wijze kunnen we vaststellen wat het effect is van diverse factoren op veiligheidsbeleving zonder dat persoonlijkheid, geslacht, leeftijd en de invloed van media daarmee interveniëren.⁶ Los van deze controlevariabelen worden in het model, naast een intermediaire factor, zeven verklarende factoren onderscheiden (figuur 1). De intermediaire variabele neemt het idee van ‘risicoperceptie’ mee (Oppelaar & Wittebrood 2006; Vanderveen 2006). Dit houdt in dat het effect van factoren die veiligheidsbeleving beïnvloeden voor een deel kan lopen via de eigen inschatting van kans op slachtofferschap. Hoe angstig mensen zijn, wordt mede bepaald door de wijze waarop zij hun omgevingsfactoren cognitief ‘vertalen’ naar het (subjectieve) risico dat zij lopen. Voorts zijn drie van de zeven verklarende factoren negatief van aard, de overige vier zijn positief. De negatieve factoren omvatten criminaliteit en overlast, slachtofferervaring alsmede verloedering. Positieve varianten behelzen sociale cohesie, zelfredzaamheid, leefbaarheid en vertrouwen in de buurt. De negatieve factoren en de intermediaire factor zijn grotendeels – zij het soms in wat gemodificeerde vorm – van Oppelaar en Wittebrood overgenomen. De positieve factoren zijn aan de hand van een literatuuronderzoek naar veiligheidsbeleving geformuleerd. Hieronder wordt de operationalisatie van alle factoren kort besproken.

Figuur 1 Te toetsen conceptueel model



6 Alle respondenten hebben in de vragenlijst hun leeftijd en geslacht ingevuld. Tevens is gevraagd naar de invloed van mediaberichtgeving op de eigen veiligheidsbeleving. Voor het meten van de persoonlijkheid van respondenten is gebruikgemaakt van de zogenaamde ‘State-Trait Anxiety Inventory’ (STAI). In totaal bestaat de STAI uit twintig items, waarvan wij er in de vragenlijst uiteindelijk vijf hebben meegenomen: zelfvertrouwen, piekeren, besluitvaardigheid, geluk en persoonlijke stabiliteit.

Operationalisatie van factoren

Om te beginnen de te verklaren factor waar het allemaal om draait: veiligheidsbeleving (de afhankelijke factor in het model). Een veel gebruikte methode ter verheldering van dit moeilijk te definiëren begrip is een ontleding in constructen. Hierbij gaat het niet alleen om criminaliteit, maar ook om andere aspecten die kunnen zorgen voor onveiligheidsgevoelens. De veronderstelling is dat

‘the concept of “fear of crime”, and the categorisation, classification and ideas related to this concept (e.g. “men have less fear of crime”) are socially constructed, which means that this concept refers to a network of social relations and that it is employed to serve certain ends’ (Vanderveen 2006, 90).

In vier van de vijf constructen die Vanderveen bespreekt is ‘slachtofferschap’ prominent aanwezig. Het gaat hier om de geschatte kans op slachtofferschap, de inschatting van de gevolgen die slachtofferschap met zich meebrengt, angst voor eigen slachtofferschap en angst dat de directe naaste iets ernstigs overkomt. Bij het vijfde construct draait het om gevoelens van onveiligheid: voelt men zich op zijn gemak alleen of samen, ’s avonds thuis of op straat? Vanuit een ander perspectief rafelt Boutellier (2007) het veiligheidsconcept uiteen in ‘veiligheidslagen’. Hij onderscheidt er vier: de angst om daadwerkelijk slachtoffer te worden van criminaliteit, de onrust over criminaliteit als maatschappelijk probleem, de onvrede met allerlei sociale problemen en de algemene onzekerheden die samenhangen met de maatschappij waarin wij leven. Een combinatie van beide invalshoeken vormt de basis van hoe wij de te verklaren variabele ‘veiligheidsbeleving’ operationaliseren.⁷

Deze variabele wordt, zoals eerder besproken, voorafgegaan door de risicoperceptie van respondenten (de intermediaire factor van het model). Het gaat in dezen om de geschatte kans het komende jaar zelf slachtoffer van enig delict te worden. Hierbij is gevraagd naar mishandeling, diefstal op straat, woninginbraak en bedreiging (Vanderveen 2006). Voorts zijn de negatieve verklarende (of onafhankelijke) factoren criminaliteit en overlast, verloedering en slachtofferervaring zo veel mogelijk geoperationaliseerd als in het onderzoek van Oppelaar en Wittebrood (2006). Op hun beurt hebben deze auteurs inspiratie opgedaan bij de Politie Monitor Bevolking.⁸ Aangezien deviante gedragingen en criminele delicten in vele soorten en maten bestaan, hebben we besloten ons te beperken tot hoofdcategorieën van criminologisch onderzoek. Bij criminaliteit en overlast gaat het dan om hoe vaak voorvallen of misdrijven voorkomen die te maken hebben met inbraak, geweld, jongerenoverlast, drugsoverlast, bedreiging en diefstal. Verloedering draait om de frequentie waarin respondenten in hun buurt worden geconfronteerd met rommel en hondenpoep op straat alsmede bekladding van muren en gebou-

7 Zie tabel 1 in de bijlagen voor de precieze operationalisatie van dit concept.

8 Deze monitor werd jaarlijks uitgevoerd door het onderzoeksbureau Intomart.

wen. En slachtofferervaring gaat tot slot over de vraag of respondenten zelf het lijdend voorwerp zijn geweest van inbraak, bedreiging, diefstal en geweld.

Sociale cohesie is de eerste positieve factor die wordt onderzocht en kan het beste omschreven worden als de binding van burgers met hun buurtgenoten en de buurt. Met andere woorden: in hoeverre maken zij deel uit van lokale formele en informele netwerken? Hechtheid en vertrouwen zijn duidelijke indicatoren, al is het niet nodig dat burens veelvuldig bij elkaar over de vloer komen. Af en toe contact hebben zou reeds bijdragen aan een hogere veiligheidsbeleving (Bellair 1997). Subjectieve waarnemingen van sociale cohesie zijn reeds voldoende (Lee 2003). De tweede factor zelfredzaamheid is het vermogen actie te ondernemen om bepaalde doelen te bereiken (Bandura 1997). Toegepast op veiligheidsbeleving is zelfredzaamheid het geloof in jezelf om een angstige of onprettige situatie de baas te kunnen. Het gaat, anders gezegd, om het idee persoonlijke invloed te hebben op het voorkomen van slachtofferschap.

Naast persoonlijke zelfredzaamheid bestaat er ook nog zoiets als 'situatonele zelfredzaamheid'. Dit type zelfredzaamheid bepaalt de leefbaarheid van een buurt – de derde positieve factor in ons model. Hierbij wordt onder meer gelet op de kwaliteit van woningen, de lokale woonomgeving en sociale voorzieningen alsook het toekomstperspectief van de buurt (Van Dijk et al. 2000). Doorgaans gaat het in studies naar de verhouding tussen leefbaar en veiligheidsgevoelens om verloederding, uitgedrukt in de sociale en fysieke kenmerken van een buurt die worden gezien als zorgwekkend en mogelijk zelfs bedreigend voor bewoners (Jackson, 2004). Bekende voorbeelden zijn dronken mensen, hangjongeren, graffiti en rommel op straat. Vervolgens wordt verondersteld dat vergaande verloederding uiteindelijk bijdraagt aan de toename van criminaliteit (Wilson & Kelling 1982).

De vierde en laatste positieve factor is vertrouwen in de buurt. Deze factor geeft weer in hoeverre burgers het gevoel hebben bij een groep te horen. In hoeverre herkennen zij zich in hun buurt? Veel vertrouwen in de buurt kan ertoe leiden dat burgers zich actief inzetten voor het sociale klimaat en de veiligheid in hun directe woonomgeving. Zo zullen mensen overtreders aanspreken als dit een gewoonte is geworden en het vertrouwen bestaat dat ze steun krijgen van anderen (Boutellier et al. 2007). Wanneer iemand zich vertrouwd voelt in de buurt draagt dit bij aan wederzijdse interactie en persoonlijke identiteitsvorming. Brodsky et al. (1999) spreekt aldus van een 'psychological sense of community'. Een dergelijke betrokkenheid kan zich uiten in het delen van gezamenlijke normen en waarden, het 'prettig omgaan met elkaar' en het verrichten van vrijwilligerswerk. Hieruit kan worden afgeleid dat vertrouwen in de buurt is gerelateerd aan sociale cohesie en veiligheidsbeleving.

Toetsing van het model

De toetsing van het model is in verschillende stappen uitgevoerd middels statistische analyses (zie Van Knippenberg & Siero 1994). Hierbij hebben we gebruik gemaakt van een online panel waarover de gemeentelijke dienst Onderzoek en

Statistiek (O+S) te Amsterdam beschikt. In totaal kregen 3.300 Amsterdammers het verzoek een vragenlijst van ongeveer tien minuten in te vullen. Ruim 1.400 respondenten hebben aan dit verzoek voldaan – een respons van 42%. Panelleden zijn over het algemeen hoger geschoold en meer geïnteresseerd in maatschappelijke vraagstukken dan de gemiddelde burger. De resultaten van het onderzoek zijn dan ook niet representatief voor alle bewoners van Amsterdam. Voor het doel van het onderzoek is dit niet bezwaarlijk. We willen namelijk de relevantie nagaan van factoren die (hypothetisch) van invloed zijn op veiligheidsbeleving. Het gaat, met andere woorden, om een exploratieve exercitie waarin het niet zozeer draait om de afzonderlijke uitkomsten van de vragen, maar om de waarde van het model. De uitkomsten van statistische analyses worden in een aantal tabellen in de bijlagen weergegeven.

Factoranalyse en schaalanalyse

Als uitgangspunt hebben we de bruikbaarheid van alle eerder beschreven factoren bepaald. Dit is gebeurd met behulp van factoranalyses en schaalanalyse. Met factoranalyse toetsen we of de op voorhand bedachte vragen samen daadwerkelijk een factor construeren.⁹ Vervolgens zijn schaalanalyses uitgevoerd waarbij de samenhang van items, die gezamenlijk de operationalisatie van een (nieuwe) factor vormen, wordt berekend door het bepalen van onderlinge correlaties.¹⁰ Net als in het onderzoek van Oppelaar en Wittebrood is er een factoranalyse uitgevoerd over alle gevraagde voorvallen of misdrijven in de buurt. De resultaten zijn gelijk aan die van Oppelaar en Wittebrood en komen overeen met de op voorhand bedachte factoren.

Buurtproblemen zijn onder te verdelen in drie categorieën: geweld en overlast, diefstal en verloedering. De eerste twee categorieën uit Oppelaar en Wittebroods onderzoek vormen samen de factor criminaliteit en overlast in ons model. De categorie verloedering heeft ook dezelfde naam gekregen als in hun oorspronkelijke studie. Vervolgens is met de factoren een schaalanalyse uitgevoerd om te analyseren hoe goed iedere samengestelde factor is. De items van de factor criminaliteit en overlast vormen een goede schaal. De factor verloedering is zwakker, maar de items bekladding, rommel en hondenpoep voegen alledrie wel iets toe aan de schaal en blijven daarom staan. De vier items die naar slachtofferervaring vragen (inbraak, geweld, bedreiging en diefstal) zijn door zwakke onderlinge correlaties samengevoegd tot één vraag, te weten of iemand wel of geen slachtoffer van enig delict is geweest in het afgelopen jaar.

De vragen voor de positieve factoren zijn geformuleerd aan de hand van wetenschappelijke literatuur en bestaande vragenlijsten. Deze vragen zijn niet nieuw, de bedachte clustering van variabelen wel. Alle positieve factoren zijn meegenomen in één factoranalyse om te bepalen of de bedachte clustering van variabelen statistisch houdbaar is, of dat we de operationalisaties van de factoren

9 Zie de tabellen 2 (negatieve factoren) en 3 (positieve factoren) in de bijlagen voor de statistische uitkomsten behorende bij de factoranalyse.

10 Zie tabel 4 (Cronbach's alpha van de definitieve schaal) in de bijlagen voor de statistische uitkomsten behorende bij de schaalanalyse.

moesten aanpassen. Van de positieve factoren zijn sociale cohesie, leefbaarheid en vertrouwen in de buurt aangepast. Omdat de uitkomsten van de factoranalyse ook theoretisch goed te onderbouwen zijn, is hiermee verder gewerkt. Alleen de factor zelfredzaamheid bleef gelijk aan de oorspronkelijke operationalisatie.

De factor sociale cohesie bestond oorspronkelijk uit vijf variabelen die zowel de dimensie 'het contact met de burens' als de dimensie 'hechtheid en saamhorigheid in de buurt' meten. Deze laatste dimensie is door de factoranalyse verwijderd. Schaalanalyse laat daarnaast zien dat het niets toevoegt aan de factor sociale cohesie of men wel of niet actief is geweest in de buurt in het afgelopen jaar. Dit item wordt daarom weggehaald. Dit betekent dat sociale cohesie in het model alleen de (fysieke) relatie met buurtbewoners weergeeft. Hiermee wijkt de inhoud van het begrip niet af van eerdere onderzoeken waarin sociale cohesie vooral is geoperationaliseerd door te vragen naar contactmomenten. De factor leefbaarheid duidt in aangepaste vorm op hoe goed de openbare ruimte wordt onderhouden. In onze oorspronkelijke operationalisatie werd ook gevraagd naar de kwaliteit van woningen plus visies op de toekomstige ontwikkeling van een buurt. Schaalanalyse wijst uit dat het item dat vraagt naar het onderhoud van perken, plantsoenen en parken niets toevoegt. Omdat een schaal uit ten minste drie items moet bestaan, blijft de vraag in de schaal. Vertrouwen in de buurt, als laatste positieve factor, geeft – na aanpassing – de betrokkenheid van respondenten bij hun buurt in het algemeen en buurtbewoners in het bijzonder weer. Schaalanalyse maakt duidelijk dat alle zeven items iets toevoegen. Wat betreft de intermediaire factor risicoperceptie en de te verklaren factor veiligheidsbeleving was er in beide gevallen sprake van een goede schaal. Aanpassingen waren overbodig.

Regressieanalyse

Na bovenbeschreven factoranalyse en schaalanalyses hebben we het model met behulp van regressieanalyses getoetst.¹¹ Voordat dit is gedaan, is gekeken naar de samenhang (onderlinge correlatie) tussen alle factoren. Wanneer bepaalde factoren sterk samenhangen, is het beter om er één uit te halen omdat ze allebei hetzelfde construct meten. Een veel gehanteerde norm hiervoor is een correlatie van .70. Dit bleek bij geen van de factoren het geval te zijn. De hoogste samenhang is te zien tussen vertrouwen in de buurt en sociale cohesie met een correlatie van .53. Ook risicoperceptie en veiligheidsbeleving (-.47), criminaliteit en overlast en verloedering (.45) en criminaliteit, overlast en veiligheidsbeleving (-.44) correleren relatief hoog.

Bij de regressieanalyse is in eerste instantie – los van de rol van risicoperceptie – gekeken naar de invloed die afzonderlijke positieve en negatieve factoren op veiligheidsbeleving hebben. Daarbij valt op dat niet alle factoren even relevant zijn. Gecontroleerd voor persoonlijkheid, leeftijd, geslacht en invloed van de media (en de overige factoren in het model) kunnen we constateren dat verloedering

11. Zie de tabellen 5 (toetsing) en 6 (verklaarde variantie) in de bijlagen voor de statistische uitkomsten behorende bij de regressieanalyse.

ring en sociale cohesie geen enkel effect meer hebben. Voor sociale cohesie kan dit worden verklaard door een sterke samenhang met de factor vertrouwen in de buurt. Wanneer vertrouwen in de buurt niet wordt meegenomen is sociale cohesie namelijk wel van invloed op veiligheidsbeleving.

Dit kan deels worden teruggevoerd op definitiekwesties: vertrouwen in de buurt, onder meer gemeten als zich thuis voelen, de beleving van saamhorigheid en hechtheid alsmede prettige omgangsvormen, heeft een sterke verwantschap met sociale cohesie in de vorm van (gepercipieerde) contactmomenten en wederzijds vertrouwen. Dat verloedering geen effect heeft op veiligheidsbeleving komt door een sterke relatie met de factor criminaliteit en overlast. Zonder criminaliteit en overlast is verloedering wel van invloed. Deze relatie is theoretisch te verklaren. Zowel overlast als verloedering sporen crimineel gedrag aan als delinquenten denken dat er in een buurt weinig sociale controle en dus een lage pakkans bestaat. Hierdoor leidt verloedering, zo is de theoretische aanname, uiteindelijk tot (een toename van) criminaliteit (Wilson & Kelling 1982).

De overgebleven vijf factoren staan in volgorde van beste naar slechtste voorspeller, met tussen haakjes de gestandaardiseerde coëfficiënten:

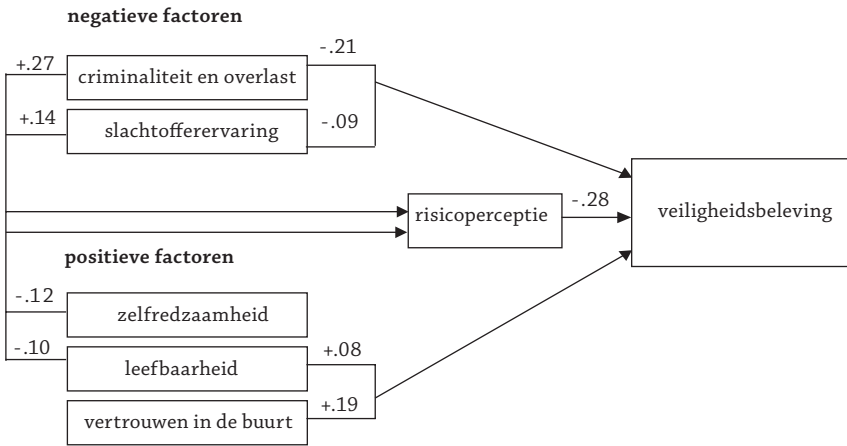
1. Criminaliteit en overlast ($\beta = -.29$)
2. Vertrouwen in de buurt ($\beta = +.19$)
3. Slachtofferervaring ($\beta = -.13$)
4. Leefbaarheid ($\beta = +.11$)
5. Zelfredzaamheid ($\beta = +.06$)

Hieruit blijkt dat de perceptie van criminaliteit en overlast in de buurt het meeste effect hebben op veiligheidsbeleving, gevolgd door vertrouwen in de buurt. Dit betekent dat zowel positieve als negatieve factoren verklarende factoren zijn voor veiligheidsbeleving. Vervolgens is het model getoetst aan de hand van drie veronderstellingen:

1. Risico-perceptie is een significante voorspeller van veiligheidsbeleving;
2. De positieve en negatieve factoren zijn significante voorspellers van risico-perceptie;
3. Het effect van de positieve en negatieve factoren op veiligheidsbeleving vermindert significant wanneer ook risico-perceptie wordt toegevoegd.

Alle drie de stappen konden bevestigend worden beantwoord. Wanneer we de intermediaire factor risico-perceptie aan het model toevoegen, speelt deze bij vier van de vijf factoren een rol. Vertrouwen in de buurt is hierop een uitzondering als factor die alleen een directe relatie met veiligheidsbeleving heeft. Daarentegen geldt voor de factor zelfredzaamheid dat het gehele effect op veiligheidsbeleving verloopt via risico-perceptie.

Figuur 2 Aangepast conceptueel model



Figuur 2 geeft het nieuwe model van veiligheidsbeleving weer na toetsing van het oorspronkelijke conceptuele model. In totaal verklaart het model 43% van de veiligheidsbeleving, inclusief de intermediair risicoperceptie en de controlevariabelen persoonlijkheid, leeftijd, geslacht en invloed van de media. Zonder de intermediaire variabele (gecontroleerd voor persoonlijkheid, leeftijd, geslacht en de invloed van media) verklaren de positieve en de negatieve factoren samen 25% van de veiligheidsbeleving. Kijken we alleen naar de negatieve factoren, zonder rekening te houden met de positieve factoren, dan verklaart het model 18%. Wordt er alleen naar de positieve factoren gekeken, dan komen we op een totaal van 15%. De negatieve factoren verklaren dus iets meer dan de positieve factoren, maar het verschil is klein. Dit betekent dat zowel de positieve als de negatieve factoren een substantiële rol spelen bij het verklaren van veiligheidsbeleving.

Als we de 18% van de negatieve factoren bij de 15% van de positieve optellen wordt gezamenlijk 33% van de veiligheidsbeleving verklaard – een uitkomst die beduidend hoger ligt dan de 25% die de factoren tezamen verklaren. Dit houdt in dat positieve en negatieve factoren onderling samenhangen. Zo is de samenhang tussen de factor criminaliteit en overlast en de factor vertrouwen in de buurt relatief hoog, net als de samenhang tussen de factor criminaliteit en overlast en de factor leefbaarheid. Hoewel er dus overlap bestaat tussen positieve en de negatieve factoren is deze niet zo groot dat één van beide kanten de veiligheidsbeleving alleen kan beïnvloeden. Positieve en negatieve invloeden hebben elkaars bijdragen nodig.

Blijft de vraag welke factoren het meest van invloed zijn op veiligheidsbeleving. Dit is de factor criminaliteit en overlast in combinatie met vertrouwen in de buurt. De mate waarin burgers zich veilig voelen wordt voor 22% door deze twee factoren bepaald. De overige drie factoren – slachtofferervaring, zelfredzaamheid en leefbaarheid – voegen tezamen slechts 3% verklaring toe, maar zijn wel significant. Voor een deel kan deze uitkomst worden toegeschreven aan onderlinge samenhang.

Zo is er een duidelijke relatie tussen slachtofferervaring en criminaliteit en overlast. Na toevoeging van de factor criminaliteit en overlast aan het model voorspelt slachtofferervaring nog maar een klein deel van de veiligheidsbeleving.

Conclusie en discussie

In de bestaande wetenschappelijke literatuur is tot nu toe weinig bekend over de samenhang tussen positieve en negatieve invloeden op veiligheidsbeleving. Vooral onveiligheidsbeleving wordt met behulp van slachtofferervaring alsook (de subjectieve beleving van) criminaliteit, overlast en verloederend verklaard. Ook uit dit onderzoek komt naar voren dat deze factoren hun impact hebben op het verlagen van veiligheidsbeleving. Voor een groot deel is het de perceptie van criminaliteit en overlast in een buurt die ervoor zorgt dat burgers zich onveilig voelen. Daarnaast heeft – weinig verrassend – de factor slachtofferervaring een negatieve invloed op veiligheidsbeleving. Tegelijkertijd wilden we in deze studie nagaan of positieve factoren veiligheidsbeleving kunnen verklaren. Criminologische studies leggen immers de nadruk op negatieve (of veiligheidsverlagende) invloeden.

Positieve factoren, zo laten de analyses zien, leveren inderdaad een duidelijke bijdrage. Met name de factor vertrouwen in de buurt is in ons model invloedrijk: hoe meer iemand zich thuis voelt in de buurt, hoe veiliger hij of zij zich voelt. Dat sociale cohesie, anders dan in eerdere studies (zie Oppelaar & Wittebrood 2006), geen invloed wordt toegekend komt voor een groot deel door de sterke relatie met vertrouwen in de buurt. Sociale cohesie is in dit onderzoek gedefinieerd als relaties tussen buurtbewoners en hun (gepercipieerde) contactmomenten, terwijl vertrouwen in de eigen woonomgeving wordt omschreven in termen van saamhorigheid en betrokkenheid. Dit laatste kan worden beschouwd als een vorm van sociale cohesie. Daarbij wijzen resultaten uit dat zich thuis voelen in de buurt een grotere rol speelt dan de (gepercipieerde) contactmomenten tussen burens.

Een onderliggende assumptie in het model is dat risicoperceptie – de geschatte kans op slachtofferschap – de functie van intermediaire factor vervult. Of anders gezegd: de effecten van positieve en negatieve factoren lopen naar verwachting via risicoperceptie. Onze analyses wijzen uit dat deze verwachting voor vier van de vijf factoren opgaat: risicoperceptie intervenueert met criminaliteit en overlast, slachtofferervaring, leefbaarheid en zelfredzaamheid. Voor de laatste factor geldt zelfs dat deze alleen via risicoperceptie effect heeft. Vertrouwen in de buurt is een duidelijke uitzondering. Deze factor heeft alleen een directe relatie met veiligheidsbeleving. Inclusief de controlevariabelen geslacht, leeftijd, persoonlijkheid en invloed van de media verklaart het model 43% van de variantie van veiligheidsbeleving. In totaal blijft 57% van de variantie dus onverklaard – er zijn kennelijk nog andere, niet onderzochte, factoren denkbaar die gewicht in de schaal leggen zoals een riskante levensstijl.

Dit laat onverlet dat het onderzoek zijn beperkingen kent. In de eerste plaats is de gemeten samenhang tussen positieve factoren en veiligheidsbeleving inter-individueel: mensen die meer vertrouwen hebben in hun sociale omgeving voelen zich veiliger. Of dit ook intraindividueel geldt (als dezelfde persoon meer vertrouwen krijgt, voelt hij of zij zich veiliger) weten we niet met zekerheid. In de

tweede plaats is het onderzoek buurtgericht. We hebben niet expliciet gevraagd naar veiligheidsgevoelens in andere contexten zoals bijvoorbeeld het werk of het openbaar vervoer. Gevoelens van (on)veiligheid kunnen, kortom, vele oorzaken hebben die niet allemaal in één theoretisch model te vatten zijn. Uitbreiding en verfijning van modellen blijft dus noodzakelijk. Tot slot kent de uitvoering van het onderzoek enige beperkingen. Zoals eerder al aangegeven bestonden de respondenten over het algemeen uit hoger opgeleide en in maatschappelijke vraagstukken geïnteresseerde inwoners van Amsterdam. Vervolgonderzoek naar andere respondentenpopulaties moet daarom uitwijzen of de gevonden resultaten ook verder generaliseerbaar zijn.

Literatuur

- Bandura, A. (1997) *Self-efficacy: the exercise of control*. New York: Freeman.
- Baumer, T.L. (1978) 'Research on fear of crime in the United States'. *Victimology*, 3, 254-264.
- Bellair, P.E. (1997) 'Social interaction and the community crime: examining the importance of neighbour networks'. *Criminology*, 35 (4), 677-703.
- Bellair, P.E. (2000) 'Informal surveillance and street crime: a complex relationship'. *Criminology*, 31 (1): 137-167.
- Berlin, I. ([1958] 1996) *Twee opvattingen van vrijheid*. Amsterdam: Boom.
- Boers, J. (2008) *Angst en vertrouwen: het effect van positieve en negatieve factoren op veiligheidsbeleving*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Boutellier, H. (2005) *Meer dan veilig: over bestuur, bescherming en burgerschap*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Boutellier, H. (2007) *Nodale orde: veiligheid en burgerschap in een netwerk samenleving*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Boutellier, H., R. van Wonderen, S. Tan, I. de Groot & S. Nieborg (2007) *Sociaal vertrouwen in Oud-Zuid, literatuurverkenning en ontwikkeling van een meetinstrument*. Utrecht: Verwey-Jonker instituut.
- Brodsky, A.E., P.J. O'Campo & R.E. Aronson (1999) 'PSOC in community context: multi-level correlates of a measure of psychological sense of community in low-income, urban neighborhoods'. *Journal of Community Psychology*, 27(6), 659-679.
- Bruinsma, G.J.N. & W. Bernasco (2004) *De stad en sociale onveiligheid. Een state of the art van wetenschappelijke kennis in Nederland*. Leiden: NSCR.
- Dijk, T. van, S. Flight & E. Oppenhuis (2000) *Voor het beleid, achter de cijfers, de uitkomsten van de GSB-monitor veiligheid en leefbaarheid nader geanalyseerd*. Hilversum: Intomart.
- Elffers, H. & W. de Jong (2004) *Nee, ik voel me nooit onveilig'. Determinanten van sociale onveiligheidsgevoelens*. Leiden: NSCR.
- Farrall, S., J. Bannister, J. Ditton & E. Gilchrist (2000) 'Social psychology and the fear of crime: re-examining a speculative model'. *British Journal of Criminology*, 40 (3), 399-413.
- Fetchenhauer, D. & B.P. Buunk (2005) 'How to explain gender differences in fear of crime: towards an evolutionary approach'. *Sexualities, Evolution and Gender*, 7(2), 95-113.

- Gabriel, U. & W. Greve (2003) 'The psychology of fear of crime: conceptual and methodological perspectives'. *British Journal of Criminology*, 43 (3), 600-614.
- Garland, D. (1996) 'The limits of the sovereign state: strategies of crime control in contemporary society'. *British Journal of Criminology*, 36 (4): 445-471.
- Garofalo, J. (1981) 'The fear of crime: causes and consequences'. *The Journal of Criminal Law & Criminology*, 72 (2), 839- 857.
- Golant, S.M. (1984) 'Factors influencing the nighttime activity of old persons in their community'. *Journal of Gerontology*. 39 (4), 485-491.
- Gomme, I.A. (1986) 'Fear of crime among Canadians: a multivariate analysis'. *Journal of Criminal Justice*, 14, 249-258.
- Hale, C. (1996) 'Fear of crime: a review of the literature'. *International Review of Victimology*, 4 (2), 79-150.
- Hartnagel, T.F. (1979) 'The perception and fear of crime: implications for neighborhood cohesion, social activity, and community affect'. *Social Forces*, 58 (1): 176-193.
- Hindelang, M.J., M.R. Gottfredson & J. Garofalo (1978) *Victims of personal crime: an empirical foundation for a theory of personal victimization*. Cambridge, MA: Ballinger.
- Jackson J.J. (2004) 'Experience and expression'. *British Journal of Criminology*, 44 (6), 946-966.
- Jackson, J.J. (2005) 'Validating new measures of the fear of crime'. *International Journal of Social Research Methodology*, 8 (4), 297-315.
- Kennedy, L.W. & R.A. Silverman (1985) 'Perceptions of social diversity and fear of crime'. *Environment and Behavior*, 17(3), 275-295.
- Knippenberg, A. van & F. Siero (1994) *Multivariate analyse: beknopte inleiding en toepassing*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- LaGrange, R.L. & K.F. Ferraro (1987) 'The elderly's fear of crime: a critical examination of research'. *Research on Aging*, 9 (3), 372-391.
- Lee, M.R. & T.L. Earnest (2003) 'Perceived community cohesion and perceived risk of victimization: a cross-national analysis'. *Justice Quarterly*, 20(1), 131-157.
- Manunta, G. (1999) 'What is security?' *Security Journal*, 12 (3), 57-66.
- Oppelaar, J. & K. Wittebrood (2006) *Angstige burgers? De determinanten van gevoelens van onveiligheid onderzocht*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Perkins, D.D. & R.B. Taylor (2004) 'Ecological assessments of community disorder: their relationship to fear of crime and theoretical implications'. *American Journal of Community Psychology*, 24 (1): 63-107.
- Projectgroep Visie op de Politiefunctie, Raad van Hoofdcommissarissen (2005) *Politie in Ontwikkeling: visie op de politiefunctie*. Den Haag: Nederlands Politie Instituut.
- Putnam, R.D. (2000) *Bowling alone: The collapse and revival of the American community*. New York: Simon & Schuster.
- Riger, S., R.K. LeBailly & M.T. Gordon (1981) 'Community ties and urbanites' fear of crime: An ecological investigation'. *American Journal of Community Psychology*, 9 (6), 653-665.
- RMO (2004) *Sociale veiligheid organiseren: naar herkenbaarheid in de publieke ruimte* (advies 31). Den Haag: Sdu uitgevers.
- Roels, S. (2007). 'Staat van veiligheid: inleiding op een allerm minst statisch begrip'. In: M. de Keizer en S. Roels (red.) *Staat van veiligheid: de Nederlandse samenleving sinds 1900*. Zutphen: Walburg Pers, 11-25 (NIOD-uitgave).

- Sampson, R.J. & W.B. Groves (1989) 'Community structure and crime: testing social-disorganization theory'. *American Journal of Sociology*, 94 (4): 774-802.
- Taylor, R.B. & M. Hale (1986) 'Testing alternative models of fear of crime'. *The Journal of Criminal Law & Criminology*, 77(1), 151-189.
- Vanderveen, G. (1999) 'Stoere mannen, bange vrouwen? Over het sprookje van de fear-victimization paradox'. *Tijdschrift voor Criminologie*, 41(1), 2-20.
- Vanderveen, G (2006) *Interpreting fear, crime, risk and unsafety*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Will, J.A. & J.H. McGrath (1995) 'Crime, neighbourhood perceptions and the underclass: the relationship between fear of crime and class position'. *Journal of Criminal Justice*, 23(2), 163-176.
- WRR (2005) *Vertrouwen in de buurt*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Wilson, J.Q. & G.E. Kelling (1982) 'Broken windows: the police and neighbourhood safety'. *The Atlantic Monthly*, 249 (3), 29-38.
- Wilcox Rountree, P. & K.C. Land (1996) 'Perceived risk versus fear of crime: empirical evidence of conceptually distinct reactions in survey data'. *Social Forces*, 74 (4): 1353-1376.
- Zedner, L. (2003) *The concept of security: an agenda for comparative analysis*. *Legal Studies*, 23 (1), 153-176.

Josca Boers is onderzoeker bij de Dienst Onderzoek en Statistiek van de gemeente Amsterdam. Ronald van Steden en Hans Boutellier zijn werkzaam bij de onderzoeksgroep Veiligheid en Burgerschap bij de Faculteit Sociale wetenschappen aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Contactadres: Dienst Onderzoek en Statistiek, Postbus 658, 1000 AR Amsterdam. E-mail: j.boers@os.amsterdam.nl, of Vrije Universiteit Amsterdam, De Boelelaan 1081, 1081 HV Amsterdam. E-mail: r.van.steden@fsw.vu.nl

Bijlagen

Tabel 1 Operationalisatie afhankelijke variabele 'veiligheidsbeleving'

Vraag	Antwoordcategorieën
Hoe vaak voelt u zich onveilig?	vaak, soms, zelden, nooit, weet niet
Hoe vaak voelt u zich overdag onveilig wanneer u alleen over straat loopt?	vaak, soms, zelden, nooit, weet niet
Hoe vaak voelt u zich 's avonds of 's nachts onveilig wanneer u alleen over straat loopt?	vaak, soms, zelden, nooit, weet niet
Hoe vaak voelt u zich onveilig in uw eigen buurt?	vaak, soms, zelden, nooit, weet niet
Hoe vaak maakt u zich zorgen over criminaliteit in onze maatschappij?	vaak, soms, zelden, nooit, weet niet
Is naar uw gevoel de criminaliteit in de afgelopen jaren gedaald, gestegen of gelijk gebleven?	gedaald, gelijk gebleven, gestegen
Als u moet kiezen vindt u dan dat mensen in het algemeen te vertrouwen zijn of dat je nooit voorzichtig genoeg kunt zijn in de omgang met anderen?	mensen zijn over het algemeen te vertrouwen, je kunt niet voorzichtig genoeg zijn, weet niet
In hoeverre bent u het eens met de stelling 'We leven in onzekere tijden'?	5-puntschaal helemaal mee eens – helemaal mee oneens + weet niet

Tabel 2 Factoranalyse negatieve factoren (toewijzing oorspronkelijke en uiteindelijke factoren en de factorladingen, met uitzondering van slachtofferschap)

oorspronkelijke factor*	uiteindelijke factor*		component 1	component 2	component 3
1	1	bedreiging	.73	.35	
1	1	overlast van groepen jongeren	.73		
1	1	gewelddelicten	.74	.35	
1	1	drugsoverlast	.65	.31	
1	1	fietsendiefstal		.78	.33
1	1	diefstal uit auto's		.74	
1	1	inbraak in woningen		.64	
2	2	bekladding van muren en/of gebouwen	.37		.51
2	2	rommel op straat	.34		.70
2	2	hondenpoep op straat			.79

*1 = factor criminaliteit en overlast, 2= factor verloedering

Tabel 3 Factoranalyse positieve factoren (toewijzing oorspronkelijke en uiteindelijke factoren en de factorladingen)

oorspronkelijke factor *	uiteindelijke factor *		compo- nent 1	compo- nent 2	compo- nent 3	compo- nent 4	compo- nent 5
6	-	actief geweest in de buurt			.61		
6	3	mensen in de buurt kennen me nauwelijks	.45		.64		
3	3	contact met de burens			.75		
3	3	geschatte kans op hulp van de burens	.32		.58		
4	4	verhinderen slachtoffer mishandeling		.92			
4	4	verhinderen slachtoffer diefstal op straat		.90			
4	4	verhinderen slachtoffer inbraak eigen woning		.76			
4	4	verhinderen slachtoffer bedreiging		.91			
5	5	onderhoud wegen, paden en pleintjes				.87	
5	5	onderhoud perken, plantsoenen en parken				.84	
5	5	verlichting op straat				.60	
6	6	thuis voelen in de buurt	.79				
3	6	gezellige buurt met veel saamhorigheid	.77				
6	6	in hoeverre is uw buurt een prettige buurt?	.74				
3	6	ik woon in een hechte buurt	.72		.34		
6	6	ik ga op een prettige manier met mensen in de buurt om	.65				
6	6	bewoners hebben zelfde normen en waarden	.77				
3	6	mensen in de buurt zijn te vertrouwen	.73				
5	-	buurt komend jaar vooruit of achteruit					.68
5	-	tevredenheid kwaliteit woning					.55
6	-	kan me niet schelen hoe buurtgenoten over me denken			.37		.44

*3 = factor sociale cohesie, 4 = factor zelfredzaamheid, 5 = factor leefbaarheid, 6 = factor vertrouwen in de buurt

Tabel 4 *Schaalanalyses (Cronbach's alpha van de definitieve schaal)*

	Cronbach's alpha
factor veiligheidsbeleving	.82
factor risicoperceptie	.90
factor criminaliteit en overlast	.80
factor verloedering	.56
factor slachtofferschap	.39
factor sociale cohesie	.70
factor zelfredzaamheid	.92
factor leefbaarheid	.74
factor vertrouwen in de buurt	.89

Tabel 5 *Toetsen van het model (regressieanalyse gecontroleerd voor persoonlijkheid, leeftijd, geslacht en invloed van media)*

	stap 1 veiligheids- beleving	stap 2 veiligheids- beleving	stap 3 risico- perceptie	stap 4 veiligheids- beleving
criminaliteit en overlast	-.29**		+.27**	-.21**
slachtofferervaring (ja = 1, nee = 0)	-.13**		+.14**	-.09**
zelfredzaamheid	+.06**		-.12**	.00**
leefbaarheid	+.11**		-.10**	+.08**
vertrouwen in de buurt	+.19*		.00	+.19**
risicoperceptie		-.47**		-.28**
R ² zonder controle variabelen	.25	-	.16	.31
R ² met controle variabelen	.37	-	.20	.43

* = significant bij een alpha van .05.

** = significant bij een alpha van .001.

Tabel 6 *Verklaarde varianties per model*

	R ² zonder controle variabelen	R ² met controle variabelen
model met controle variabelen, intermediair en positieve en negatieve factoren	.31	.43
model met controle variabelen en positieve en negatieve factoren	.25	.37
model met controle variabelen en positieve factoren	.15	.27
model met controle variabelen en negatieve factoren	.18	.31